

DOI: 10.5281/zenodo.1434134

UDC Classification: 338.242

JEL Classification: L400

THE CONTOURS OF THE REFORM OF THE DEMONOPOLIZATION OF THE UKRAINIAN ECONOMY

КОНТУРИ РЕФОРМИ З ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Vladimir I. Zakharchenko, Doctor of Economics, Professor
Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3645-2597

Email: zakharchenkovn@i.ua

Recieved 22.05.2018

Захарченко В.І. Контури реформи з демонополізації української економіки. Науково-методична стаття.

Показано важливість демонополізації економіки України та формування конкурентних ринків. Сформульовано теоретико-методичні основи оцінювання рівня монополізації національної економіки. Дана оцінка рівня та виявлено основні проблеми демонополізації української економіки на різних етапах ринкових перетворень в розрізі галузевих ринків та найбільших підприємств-монополістів. Розкрито зарубіжний досвід антимонопольного регулювання економіки. Обґрунтовано необхідність активізації антимонопольної політики та проведення спеціальної реформи з демонополізації української економіки. Виокремлено проривні напрями та дієві заходи, які слід реалізовувати в рамках цієї реформи. Відмічена важлива роль в реалізації реформи Антимонопольного комітету України.

Ключові слова: економіка України, ринок, конкуренція, монополія, рівень монополізації, антимонопольне регулювання, реформа з демонополізації

Zakharchenko V.I. The contours of the reform of the demonopolization of the Ukrainian economy. Scientific and methodical article.

The importance of demonopolization of the Ukrainian economy and the formation of competitive markets is shown. The theoretical and methodological bases for estimating the level of monopolization of the national economy are formulated. The assessment of the level and the main problems of demonopolization of the Ukrainian economy at different stages of market transformation in the context of the sectoral markets and the largest enterprises-monopolists are revealed. The foreign experience of antimonopoly regulation of the economy is revealed. The necessity of activation of antimonopoly policy and carrying out of the special reform on demonopolization of the Ukrainian economy is substantiated. The breakthrough directions and effective measures that should be implemented within this reform are identified. An important role in reforming the Antimonopoly Committee of Ukraine was noted.

Keywords: economy of Ukraine, market, competition, monopoly, level of monopolization, antimonopoly regulation, reform from demonopolization

Однією з основних передумов побудови ефективного ринку в Україні є добросовісна економічна конкуренція, яка забезпечує ефективний розподіл та використання ресурсів, науково-технічний та економічний прогрес і, в підсумку, сталий розвиток країни та зростання добробуту її громадян. Антипод конкуренції – монополізація економіки – (поряд з олігархізацією та тінізацією) є суттєвим гальмом на шляху до соціально-економічного поступу Української держави. Тому функція антимонопольного регулювання, законодавчо покладена на Антимонопольний комітет України (АМКУ), є важливим інструментом підтримання конкуренції на українських ринках усіх рівнів і типів. Щоправда, невиразність антимонопольної політики в Україні (за її високої ваги) та невисока ефективність діяльності АМКУ, особливо щодо регулювання ринків природних монополій та ринків, на яких господарюють компанії олігархів, ставлять питання про необхідність наукового обґрунтування реформи з демонополізації української економіки, визнання її на офіційному рівні як пріоритетної та проведення в стислі терміни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Значний внесок в обґрунтування умов становлення і функціонування конкурентних ринків в Україні в останні десятиліття зробили такі вчені, як Н. Верхоглядова, Т. Гончарук, Л. Дідківська, Ю. Кіндзерський, О. Маслак, Н. Мислицька, С. Мочерний, П. Пуцентейло, Н. Гарнавська, С. Черненко та ін. Дослідженню монопольних тенденцій на українських ринках присвятили свої праці Р. Августин, В. Базилевич, А. Гнатюк, О. Околович, Р. Окрепний, А. Павленко, В. Точилін та ін. Особливості антимонопольного регулювання в Україні відобразили О. Амосов, З. Борисенко, В. Венгер, О. Костусев, В. Лагутін, В. Федорова, О. Чернелєвська, Н. Чумак, Т. Щербакова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Однак у більшості праць не акцентується увага на важливості радикалізації антимонопольного регулювання української економіки та необхідності проведення спеціальної реформи з її демонополізації.

Метою статті є обґрунтування доцільності та науково-практичних засад проведення реформи з демонополізації української економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження

Монополія (від грець. "mono" – один, "poleo" – продаю) – ситуація на ринку, коли виключне право на виробництво товарів і надання послуг, а також реалізацію товарів і послуг, належить одній особі, групі осіб чи державі [1].

На сьогодні існують різні підходи до типізації монополій. Узагальнивши їх, А. В. Павленко [2] запропонував виділяти типи монополій за такими ознаками: характером рушійних сил (природна, протекціоністська або адміністративна, продуктова), формою власності (державна, приватна), рівнем прояву (національна, регіональна, локальна) та джерелом виникнення (організаційна, технологічна та економічна).

Зазвичай основними видами монополій визнаються:

- природна монополія, що виникає об'єктивно, коли попит на певний товар чи послугу задовольняється одним чи декількома підприємствами. Це можуть бути підприємства електромереж, залізничного і трубопровідного транспорту, з видобування корисних копалин (нафти, газу, вугілля та ін.), комунальної сфери та ін. Створення поряд з ними аналогічних підприємств є економічно недоцільним;
- адміністративна монополія, що є результатом дій державних органів. Вона пов'язана з надання окремим підприємствам (переважно державним) виняткового права на певний вид економічної діяльності, наприклад – в галузі стандартизації і сертифікації. Такі монополії передбачають і відповідні організаційні структури, зокрема для державних підприємств – у вигляді різних об'єднань, що підпорядковуються профільним міністерствам, департаментам тощо;
- економічна монополія, що є найпоширенішою. Англійський економіст Артур Пігу вважав, що вона виростає на базі закономірностей господарського розвитку та відповідної стратегії підприємств. До такої монополії ведуть два основні шляхи: перший передбачає зростання масштабів підприємства на основі концентрації капіталу; другий (набагато швидший) базується на процесах централізації капіталів – добровільному приєднанні або поглинанні підприємствами-переможцями вже існуючих капіталів підприємств-банкрутів.

Щодо феномену концентрації капіталу економічних монополій, то його, на нашу думку, пояснює ефект Матфея. Зміст цього ефекту Д. Рігні (Rigney, 2010) розкриває на основі капіталізації банківських відсотків: у підприємців X і Y є вклади в банку під 10% річних. При цьому внесок X становить 1000 дол., а внесок Y – 100 дол. На момент внесення вкладів розрив між X і Y дорівнював 900 дол., але вже через рік він зростає до 990 дол., а після 10 років – до 2335 дол., хоча процентна ставка весь цей час зберігається на одному й тому ж рівні [3].

Сучасна теорія виділяє три типи економічних монополій: 1) монополія окремого підприємства (абсолютна або чиста); 2) монополія як угода; 3) монополія, що засновується на диференціації продукту.

Варто ще зауважити, що на основі поєднання основних видів монополій можуть виникати змішані або гібридні форми монополій. Здебільшого вони базуються на нестандартних формах угод, що обмежують можливості для конкуренції, або ж виникають при створенні перешкод входу на ринок для інших підприємств – через лобіювання законів тощо [4].

Результатом монополії є формування монопольних утворень. До них відносяться підприємства та їх об'єднання (асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, холдинги, фінансово-промислові групи та ін.), що займають монопольне становище на ринку. Зазвичай вони видозмінюють досконалу конкуренцію внаслідок чого вона виступає у таких формах, як недосконала, монополістична чи олігополістична.

Монополісти-виробники найчастіше вдаються (систематично або несистематично) до цінової дискримінації – продажу однакового товару за різними цінами різним споживачам. Але якщо несистематична цінова дискримінація ще може посилювати конкуренцію, то систематична тільки послаблює її, оскільки при цьому різко зростає ймовірність цінової змови великих компаній та посилення на цій основі їх ринкової влади.

Розрізняють такі види цінової дискримінації [5]:

- просторова (при продажу товарів, наприклад, у містах і сільській місцевості);
- часова (на квитки на денні та вечірні сеанси, телефонні тарифи);
- за доходами споживачів (на послуги для заможних і незаможних);
- за обсягами споживання блага (на мінімально необхідну кількість та надлишок товару);
- за соціальним статусом споживача (на проїзні квитки).

Кожен вид цінової дискримінації має свої внутрішні причини встановлення. Так, в основі просторової цінової дискримінації лежать географічні відмінності у витратах і, відповідно, цінах, пов'язаних з доставкою товарів покупцям, які перебувають на різній відстані від місця його виробництва. Цей вид дискримінації обумовлюють й інші чинники, зокрема рівень доходів населення.

Зловживання монополій ринковою владою можуть бути не тільки у сфері ціноутворення, вони також можуть проявлятися у дискримінаційних діях щодо гальмування впровадження інновацій (внаслідок знищення конкурентів), нав'язування товару (часто неінноваційного або непотрібного споживачу), обмеження або припинення виробництва, а також вилучення товарів з обігу задля створення штучного дефіциту, створення перешкод для входу чи виходу з ринку інших фірм. Внаслідок цього ресурси в

країні розподіляються і використовуються неефективно, що зазвичай призводить до значних суспільних втрат.

Однак в умовах глобалізації, коли конкуренція стає глобальною, переваги та недоліки монопольних утворень переоцінюються – в контексті їх внеску у ВВП та добробут населення країни. Так, не викликає сумнівів, що південнокорейська група компаній Samsung Group є монополістом на ринку своєї країни, але її «монопольні мінуси» не йдуть ні в яке порівняння з її «монопольними плюсами», внеском у благополуччя країни.

Не слід скидати з рахунку й те, що монопольні утворення, які, зазвичай, є великими підприємствами або об'єднаннями підприємств, можуть бути достатньо ефективними – через одержання ефектів масштабу та синергії. Ці ефекти утворюються завдяки зростанню обсягів операційної діяльності, трансферу інновацій, скороченню виробничо-збугових і трансакційних витрат тощо. Відповідно, монополії можуть відігравати й позитивну роль: щодо прогнозованості ситуацій на конкретних ринках, впровадження інновацій та інвестицій, підвищення рівня заробітної плати, якості й конкурентоспроможності продукції, розвитку економіки країни і навіть у досягненні певних політичних цілей (на що, наприклад, орієнтований російський «Газпром»).

Саме існування монопольних утворень не є порушенням конкурентного законодавства. Порушенням є тільки зловживання ними своїм панівним положенням (владою) на ринку.

Для оцінювання ринкової влади (концентрації на ринку) підприємств (фірм) використовуються різні індекси (Лінда, Холла-Тайдмана, Лернера, Ротшильда, концентрації ринку, Херфіндаля-Хіршмана), коефіцієнти (Херфіндаля-Хіршмана, Бейна, Тобіна) та показники (абсолютної і відносної ентропії). На практиці найчастіше з метою оцінювання рівня монополізації ринку певної галузі використовується індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ):

$$\text{ННІ} = S_1^2 + S_2^2 + S_3^2 + \dots + S_m^2, \quad (1)$$

де $S_1^2, S_2^2, S_3^2, S_m^2$ – виражені у відсотках частки продажів фірм в галузі, які визначаються як відношення обсягу продажів до обсягу продажу галузі.

Найвищий показник концентрації (10 000) фіксується за абсолютної монополії (присутності на ринку однієї фірми). Безпечним (з позицій монополізації ринку галузі) вважається показник менший від 1000.

З 1982 р. у США індекс ННІ став використовуватися для оцінювання допустимості угод злиттів і поглинань (вертикальних і горизонтальних) в рамках антитрестівського законодавства. В Україні цей індекс також покладено в основу антимонопольної політики. АМКУ він використовується при визначенні типів товарних ринків та можливостей злиття компаній [6].

У країнах ЄС для визначення монопольного (домінуючого) становища компанії на ринку використовується тест SSNIP. Суть його досить проста: чи може компанія утримувати протягом року ціну вище хоча б на 5% за ціну, яка б склалася за умов існування конкурентного ринку. В ЄС, крім тесту SSNIP, використовуються й інші методи економічного аналізу, а саме: аналіз перехресної еластичності попиту, кореляційний аналіз залежності динаміки попиту від зміни ціни, аналіз шоків попиту та пропозиції тощо.

Для оцінювання монопольних тенденцій на товарних ринках країни можна скористатися індексом міжнародної конкурентоспроможності за показниками досконалості конкурентного середовища та якості умов попиту (КСМ_i), що використовуються при розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК).

$$\text{КСМ}_i = 100 - \left(\frac{M_k - 1}{K_k - 1} \times 100 \right), \quad (2)$$

де K_k – кількість країн в рейтингу за ІГК; M_k – місце країни в рейтингу за i -м показником ІГК.

Індекс КСМ_i показує (за 100-бальною шкалою) об'єктивну «віддаленість» країни від першого місця в рейтингу країн за показниками досконалості конкурентного середовища та якості умов попиту незалежно від кількості країн в рейтингу в різні роки. За формулою (2) країна, що займає перше місце в рейтингу за будь-яким показником, матиме оцінку в 100 балів, останнє – 0 балів.

Недосконалість конкурентного середовища на ринках різних типів і рівнів зумовлює необхідність демонополізації економіки країни.

В Україні проблема демонополізації національної економіки особливо гостро стояла на початку переходу до ринкових засад господарювання, коли частка монопольного (державного) сектора наближалася до максимуму. Одним із перших кроків до його скорочення стало прийняття Законів України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 17.02.1992 р. і «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р. та Постанови Верховної Ради України «Про Державну програму демонополізації економіки і розвитку конкуренції» від 21.12.1993 р. Проте у 1993 р. в економіці України ще не склалися необхідні передумови для радикального скорочення монопольного сектору. Для неї було характерне таке: відсутність розвинених ринкових відносин, міцні позиції державних монополій, надмірна концентрація виробництва на великих підприємствах, вузька спеціалізація підприємств і географічна вузькість ринків. Виходячи з умов, що склалися, головним методом боротьби з державною монополією було визнано приватизацію. Проте її

наслідком стала не подолання монополії, а звичайна зміна власника. Монополія при цьому просто перейшла від держави до приватного власника [4].

Вагомим кроком у боротьбі з монополізмом в українській економіці стало прийняття Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. та Конституції України (від 28 червня того ж року), 42-га стаття якої стала імперативом щодо захисту економічної конкуренції та проведення ефективної антимонопольної політики. Крім того, на протидію монополізації економіки у сфері природних монополій був прийнятий закон від 20.04.2000 р. Все це сприяло тому, що частка монопольного сектора в економіці України різко скоротилася і в 2001 р. становила тільки 40% [4].

Однак, починаючи з 1999 р., курс Президента й уряду на створення великих виробничих об'єднань типу холдингів призвів до того, що ці структури з легкістю перетворювалися на монопольні утворення. Звичайно, це почало створювало додаткові загрози для економічної конкуренції вже на новому етапі розвитку ринкових відносин. Для нейтралізації цих загроз був прийнятий Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. (за ним закон «Про обмеження монополізму...» від 17.02.1992 р. втрачав чинність). В законі було чітко визначено (ст. 6) перелік узгоджених антиконкурентних дій, яким має протидіяти АМКУ, а саме [7]:

1. Встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
2. Обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
3. Розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
4. Спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
5. Усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;
6. Застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невідгідне становище в конкуренції;
7. Укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод;
8. Суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.

Прийняття цього закону значною мірою активізувало діяльність АМКУ. В результаті за 2002-2007 рр. ним було виявлено та припинено понад 18 тисяч порушень законодавства про захист економічної конкуренції. На порушників були накладені штрафи у розмірі понад 150 млн. грн., а загальна сума відшкодованих та попереджених утрат суспільства склала близько 840 млн. грн., що майже у шість разів перевищило бюджетні витрати на утримання комітету [8].

Додаткові можливості для концентрації капіталу у монополістичних структурах і нові виклики для АМКУ з'явилися після прийняття Закону України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 р. Визначені в ньому засади створення і функціонування холдингів дозволяли державним компаніям («Нафтогаз України», «Енергоринок», «Вугілля України», «ДПЗКУ» та ін.) зміцнювати свою владу на ринках завдяки адміністративному державному ресурсу, а приватним (Метінвестхолдинг, «ДТЕК», «ІСД», «Миронівський хлібопродукт» та ін.) – завдяки близькості до влади та створенню інтегрованих корпоративних структур (горизонтальних, вертикальних і змішаних). В результаті монополізація української економіки суттєво посилилася, а рівень конкуренції, зрозуміло, знизився.

Останні дослідження рівня конкуренції на галузевих ринках України, проведені фахівцями АМКУ за результатами опитувань суб'єктів господарювання, дали такі результати (табл. 1).

Результати досліджень за 2015-2016 рр. вказують на досить сильну конкуренцію українських компаній з компаніями країн СНД, помірну – з українськими компаніями і слабку – з компаніями країн далекого зарубіжжя, що свідчить про низьку конкурентоспроможність більшості вітчизняних товарів. У 2017 р. (через розрив багатьох господарських зв'язків з Росією) конкуренція з компаніями країн СНД загалом знизилася, натомість конкуренція з компаніями країн далекого зарубіжжя, зокрема у галузях машинобудування, транспорту, фінансової та страхової діяльності, зросла.

Найбільш сприятлива ситуація для внутрішньоукраїнської конкуренції склалася на галузевих ринках машинобудування, АПК, фінансової та страхової діяльності й торгівлі, помірно сприятлива – на ринках будівництва, гірничо-металургійного комплексу, транспорту і найменш сприятлива – на ринках паливно-енергетичного комплексу, сфери інформації та комунікації, а також на окремих вузькогалузевих ринках, зокрема – електроенергії та природного газу, курятини та яєць (ПАТ «Миронівський хлібопродукт» та ін.), реалізації тютюнових виробів, електронної комерції (мережа інтернет-магазинів ROZETKA).

Згідно з нормативною базою АМКУ, монополіст – це підприємство (фірма, компанія), частка якої на ринку перевищує 35%. Відповідно, на сьогодні найбільшими монополістами в Україні є: «Нафтогаз України», «Укрспецекспорт», «Регіональна газова компанія», компанії облгазів та облэнерго,

«Енергоатом», «Укрзалізниця», Tedis Ukraine, природні монополії у комунальній сфері та ін. Усі вони мають суттєві проблеми демонополізації своєї діяльності.

Таблиця 1. Частка респондентів, що охарактеризували рівень конкуренції на галузевих ринках як високий

Галузі і міжгалузеві Комплекси України	Внутрішньоукраїнська конкуренція, %			Конкуренція з країнами СНД, %			Конкуренція з країнами далекого зарубіжжя, %		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Гірничо-металургійний комплекс	44,4	42,9	33,3	87,5	100,0	66,7	55,6	50,0	33,3
Машинобудування	0,0	71,4	22,2	66,7	85,7	22,2	33,3	42,9	85,7
Транспорт	44,2	30,8	36,4	50,0	55,2	0,0	18,0	13,3	33,3
Паливно-енергетичний комплекс	17,9	20,0	27,8	31,3	42,1	0,0	12,5	5,3	0,0
Будівництво	60,9	47,8	41,7	63,2	73,7	11,1	11,1	6,3	11,1
Торгівля	53,7	50,9	61,0	87,3	75,6	11,1	25,5	16,7	16,0
Інформація та телекомунікації	36,8	30,0	30,0	64,3	40,0	11,8	33,3	10,0	11,8
Фінансова та страхова діяльність	63,6	54,8	72,7	83,3	87,5	50,0	22,2	26,1	42,9
Агропромисловий комплекс	56,1	58,7	47,8	89,8	90,0	21,1	24,1	31,4	22,0
Виробнича промисловість	44,6	44,0	58,5	84,3	86,8	30,1	17,4	17,7	25,9

Джерело: складено автором за матеріалами [9]

Так, НАК «Нафтогаз України» прямо або опосередковано (через дочірні підприємства) домінує у видобуванні й транспортуванні природного газу. Дочки НАКу – «Укргазвидобування» та «Укрнафта» – видобувають 80% всього газу в країні. Крім того, НАК – лідер за імпортом газу, у 2016 р. його частка становила 74%. Він же контролює й транспортування газу по Україні, в т. ч. й транзит. Для демонополізації НАК у Євросоюз, згідно третього енергетичного пакету, вимагає відокремлення його видобувних та збутових підрозділів. Однак поки що зрушення в цьому напрямі чітко не визначені: уряд та профільне Мініенерго, які мають опікуватись реформою НАКу та ініціювати створення нових операторів газотранспортної системи, раптово взяли за переписування самого плану реформи. Згідно нового плану, замість створення операторів «Магістральні газопроводи України» та «Підземні сховища газу України», що прямо передбачено Законом України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 р., уряд і, зокрема, Мініенерго пропонують передати газотранспортну систему у відання міністерства [10].

«Регіональна газова компанія» Д. Фірташа на сьогодні контролює більше 70% підприємств з розподілу газу трубопроводами (обл- та місьгазів) [10]. Раніше ці підприємства займалися і розподілом газу, і його поставками. Однак після прийняття закону «Про ринок природного газу, в якому вже враховані вимоги Європейського енергетичного співтовариства щодо розподілу газового бізнесу на три складові: видобування, транспортування й збут газу. В цій ситуації деякі обл- та місьгази, щоб залишитися у монополійній (виграшній) позиції і не потрапити в позицію цугцвангу (коли любий хід веде до її погіршення) намагаються ігнорувати заявки сторонніх постачальників газу, оскільки в цьому випадку гроші за спожитий газ сплачувалися б незалежному гравцеві ринку. Ще одна група обл- та міськгазів, щоб обійти закон, йде на створення паралельних компаній – зі збуту газу. Наприклад, при ПАТ «Вінницязгаз» було створено ТОВ «Вінницязгаззбут», а при «Київгазі» – дочка «КиївГазЕнерджі». Проте керівництво Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері енергетики і комунальних послуг (НКРЕКП), наполягає на проведенні тендерів, на яких споживачі могли б обрати постачальника газу. При цьому серйозними конкурентами для облгаззбутів можуть виступати обленерго, оскільки вони мають широкую абонентську базу, досвід співпраці з урядовими структурами і сформовані центри обслуговування клієнтів.

Окрім РГК, потужними регіональними монополіями на ринках палива і енергії України виступають компанії обленерго, що належать Р. Ахметову, К. Григоришину, І. Коломойському, братам Суркісам, Ю. Бойку і групі VS Energy, до якої входять росіяни Є. Гінер, М. Воеводін та О. Бабаков (депутат Держдуми РФ, який голосував за анексію Криму). Прикриваючись європейськими директивами та вимогами МВФ щодо запровадження в Україні методики RAB-регулювання, українські клептократи навіть у проекті, що стимулює інвестиції і вже відпрацьований у в світі, знаходять можливості підіграти власникам обленерго і ще більше монополізувати ринок електроенергії. Нагадаємо що методика RAB-регулювання (Regulatory Asset Base – регульована база активів) була затверджена Директивою 2009/72/ЄС. Її запровадження передбачене Угодою про асоціацію України з ЄС. Головними завданнями такого регулювання є стимулювання інвестицій у модернізацію зношеного обладнання, а також приведення в хороший стан старих мереж. Вона передбачає, що прибуток енергокомпаній фіксується на декілька років наперед, а його обсяг обчислюється як певний відсоток від вартості енергоактивів. Однак застосування цієї методики в Україні має свої особливості, внаслідок чого власники розподільних компаній з квітня 2018 р. отримають мільярди додаткових прибутків «з повітря», оскільки НКРЕКП в

кінцеву ціну електроенергії закладає прибуток у 12,5% і на «старі», і на «нові» активи, хоча на «старі» активи, наприклад у Словаччині, нараховують 6% прибутку, у Польщі – 9, у Франції – 7,3%. Зрозуміло, що це тягне за собою підвищення тарифів на електроенергію (за класами її споживачів). Так, «Чернігівобленерго», що належить Коломойському і Григоришину, пропонує підвищити тариф на передачу електроенергії для споживачів другого класу (ступінь напруги нижче за 35 кВт-год, або не найбільші споживачі) з 359,7 до 1257,2 грн. за МВт-год, тобто в 3,5 рази. Тариф для споживачів першого класу (великі споживачі) має вирости в 1,5 рази [11]. І це зростання по всіх обленерго майже автоматично буде закладено в ціну на кожен продукт і на кожну послугу.

ПАТ «Укрзалізниця» функціонує як на монопольному (надання послуг користування залізничною інфраструктурою), так і на конкурентному (вантажних та пасажирських перевезень, будівельної індустрії тощо) ринках. Водночас багато підприємств «Укрзалізниці» залишаються монопольними. Окремі автори вважають, що це призводить до відсутності стимулів щодо підвищення якості товарів та послуг, гальмування НТП, необґрунтованого підвищення цін, відсутності інвестицій [3]. Однак ми вважаємо, що монополія держави на українській залізниці за усіма напрямками діяльності, враховуючи її виняткове стратегічне значення, має бути максимально високою, хоча «планка монополізму» у 2016 р., зокрема на ринках пасажирських і вантажних перевезень (за даними Держслужби статистики), була не надто високою: 19,6% вантажних і 8,0% пасажирських перевезень.

«Укртелеком» до недавніх пір був монополістом на ринку телефонного зв'язку, але в умовах НТП з'являються нові прогресивні технології зв'язку, зокрема мобільного (3G та 4G), що сприяє виникненню фірм-конкурентів. Тому «Укртелеком» на сьогодні обслуговує тільки 10 млн. абонентів, тоді як оператори мобільного зв'язку – близько 20 млн. абонентів [4]. Водночас Укртелеком, повернутий у державну власність, і надалі залишається монополістом в галузі стаціонарного зв'язку, що до певної міри виправдано, оскільки на нього покладатиметься ще й важлива функція щодо забезпечення спецзв'язком державних структур.

Tedis Ukraine створена у 2011 р. як ТОВ «Торгова компанія «Мегаполіс-Україна». Кінцевими бенефіціарами компанії є Борис Кауфман та громадяни ЄС. Компанія постачає близько 98% цигарок для 7 млн. українських курців. Після викриття у ЗМІ зловживання компанії монопольним становищем та хвилі блокування складів у Києві, Львові, Луцьку, Рівному, Ковелі та Тернополі в травні 2016 р. торгова компанія була перейменована в ТОВ «Тедіс Україна». Під тиском громадських організацій АМКУ в кінці 2016 р. наклав на Tedis Ukraine штрафи за зловживання монопольним становищем в розмірі 431 млн. грн. Не виключено, що ця компанія є одним із спонсорів російської агресії в Україні, оскільки вона тісно співпрацює із ЗАТ «Завод імені Дегтярьова» (РФ, м. Ковров), яке є значним постачальником зброї на окуповані території Донбасу [12]. Тому краще було б, якби в судовому порядку це підприємство взагалі було закрито.

Щодо природних монополій у комунальній сфері варто зауважити, що на даний час вони мають досить нестійке фінансове положення – через різке збільшення тарифів на газ для населення, що загострило кризу неплатежів. Проте їх зловживання ринковою владою є особливо помітними. За даними АМКУ, щорічно близько 60% порушень антимонопольного законодавства чиняться саме природними монополіями. Порушення переважно стосуються питань ціноутворення та цінової дискримінації [4]. Для поліпшення ситуації на ринках комунальних послуг необхідна гнучка політика державного регулювання цін на енергоносії, підвищенням вимог до споживачів комунальних послуг та запровадження конкурентних відносин навіть на таких ринках.

Яскравим свідченням засилля монополізму в Україні виступає просторова цінова дискримінація на регіональних ринках (табл. 2).

З табл. 2 видно, що ціни на сигарети, бензин та ліки не мають істотної міжрегіональної диференціації. Натомість ціни основних продуктів харчування, не кажучи вже про ціну оренди квартир, навпаки, мають суттєву диференціацію.

Особливо в невідповідній ситуації опинилися жителі сільських локальних ринків. Там укоренилися чисті монополісти, які тримають одиничні торгові точки, аптечні кіоски тощо, ціни в яких на товари першої необхідності перевищують відповідні ціни, наприклад, на ринках обласних центрів, на 15, а то й більше відсотків.

На жаль, діяльність АМКУ щодо монопольних тенденцій на усіх ринках є незадовільною. І якщо зі слабким контролем АМКУ природних монополій державної і комунальної власності ще хоч якось можна миритися (бо доходи від підвищення цін на товари і послуги хоча б теоретично мають йти у державний та місцеві бюджети), то його мляву реакцію на прояви олігархічного монополізму не можна пояснити нічим іншим, як олігархічною «павутиною» і корупційним синдромом, які охопили цю інституцію. Характерні приклади: 21 грудня 2017 р. АМКУ викрив картельну змову двох операторів АЗС – ОККО і WOG, однак учасники змови ніяк не були покарані і це, відповідно, ніяк не відбилося на цінах на пальне і на його якості; компанія «Богдан-Індустрія», що є офіційним дистриб'ютором китайської Great Wall, змогла протягом 2016-2017 рр. підписати тендерні контракти на поставки техніки в зону АТО на загальну суму 26,1 млн. грн. з використанням т. зв. «переговорної процедури», тобто без конкурсу, але АМКУ цього ніби не помічає, хоча це й відноситься до його базової функції – підтримання конкуренції на ринку [14].

Таблиця 2. Територіальні відмінності в цінах на основні товари і послуги в Україні (січень 2018 р.)

Товари і послуги	Мінімальна/ максимальна ціна, грн.	Область	Перевищення максимальної ціни над мінімальною, %
Хліб типу «Український», 1 кг	12,72/17,29	Тернопільська / Донецька	35,9
Крупа гречана, 1 кг	18,63/25,80	Тернопільська / Закарпатська	38,5
Свинина, 1 кг	97,81/122,73	Донецька / Закарпатська	25,5
Молоко (жирність до 2,6 %), 1 кг	18,83/24,09	Чернівецька / Одеська	27,9
Масло вершкове, пачка 200 г	32,78/39,11	Тернопільська / Київська	19,3
Яйця, 10 шт.	25,80/30,76	Житомирська / Київська	19,2
Цукор, 1 кг	13,59/19,07	Тернопільська, Харківська / Закарпатська	40,3
Сигарети середнього класу, пачка 20 шт.	26,29/27,66	Ровенська / Дніпропетровська	5,2
Антибіотики (Україна), 10 табл.	13,19/15,29	Полтавська / Закарпатська	15,9
Обезболюючі, 10 табл.	6,24/9,31	Дніпропетровська / Київська	49,2
Бензин, А-95, 1 л	27,09/30,56	Чернігівська / Івано- Франківська	12,8
Оренда 1-кімнатної квартири, місяць	1456/5592	Луганська / Київська	284,1

Джерело: складено автором за матеріалами [13]

Все це вказує на те, що в Україні, на відміну від розвинених країн, конкурентне середовище ще досить нерегульоване. Про це свідчать і невисокі показники її міжнародної конкурентоспроможності за показниками ефективності ринку товарів, які, однак, у 2017-2018 рр. мали тенденцію до покращення (табл. 3).

Таблиця 3. Міжнародна конкурентоспроможність України за показниками ефективності ринку товарів в індексі глобальної конкурентоспроможності

Роки	Кількість країн	Ефективність ринку товарів		В тому числі			
		Місце України	КС _{М1}	конкуренція		якість умов попиту	
				Місце України	КС _{М11}	Місце України	КС _{М12}
1914-1915	144	112	22,4	125	13,3	70	51,7
1915-1916	140	106	24,5	122	12,9	68	51,8
1916-1917	138	108	21,9	118	14,6	83	40,1
1917-1918	137	101	26,5	109	20,6	81	41,2

Джерело: складено автором за матеріалами [15]

Водночас звертає на себе увагу те, що у 1916-1918 рр. суттєво погіршився показник якості умов попиту, що пов'язано з недостатньою ефективністю економічних реформ, стагнацією української економіки та зубожінням основної маси населення.

Загалом невисокі показники досконалості конкурентного середовища на національному рівні – це серйозна перепона для розвитку країни та її регіонів. Тому Україна потребує зміцнення конкурентних засад на більшості ринків, в т. ч. й просторових (регіональних і місцевих), а також удосконалення антимонопольного регулювання. Від цього значною мірою залежатиме ефективність не тільки національної, а й регіональної та муніципальної економіки.

При формуванні в Україні більш досконалого конкурентного середовища слід враховувати багатий міжнародний досвід антимонопольного регулювання економіки. Взагалі класичною вважається американська система антимонопольного регулювання, яка передбачає повну заборону монополій. Антитрестівське законодавство США, яке бере початок із закону Шермана (1890 р., з доповненнями 1914, 1936 та 1950 рр.) виходить із принципу несумісності монополії і конкуренції. Це законодавство не тільки забороняє різні форми монополій у виробничій сфері, але й будь-які спроби монополізації торгівлі.

Європейська система антимонопольного права забороняє не саму монополію, а лише зловживання монополією владою. В Німеччині монополією вважається компанія, яка зосередила у своїх руках третину обігу товарів чи послуг. Загалом монополійні утворення (картелі, трести, холдинги та ін.) вважаються корисними для розвитку економіки, а основною формою їх державного контролю є система реєстрації картельних угод у спеціальних органах (в Німеччині, наприклад, – це Федеральне управління картелів). Але при цьому більшість антимонопольних законів у європейських країнах забороняють такі види монополійних угод, як угоди про поділ ринків, фіксовані ціни тощо [16].

Аби в короткі терміни досягти стандартів антимонопольного регулювання розвинених країн, необхідно не тільки активізувати антимонопольну політику, а й провести радикальну реформу з демонополізації української економіки. При цьому вона має проводитися не тільки заради повнішого використання конкурентного потенціалу суб'єктів господарської діяльності, але й для обмеження їх

капіталізації, що важливо в плані подолання критичних проявів соціальної нерівності. Тим більше, що великий бізнес, що діє нинішніми методами, зокрема щодо концентрації капіталу, не сприймається позитивно більшістю населення.

Проривними напрямками реформи з демонополізації української економіки, враховуючи наявні напрацювання [4; 17; 18], мають стати:

- зближення українського конкурентного законодавства з європейським;
- вивчення конкурентного середовища, що є інструментом та першим кроком до демонополізації та розвитку конкуренції;
- запровадження такого механізму демонополізації, який би відповідав вимогам глобалізованої економіки, але, водночас, і сприяв удосконаленню конкурентного середовища (при цьому державне регулювання цін доцільно забезпечити в основному на основі диференційованих податків та процентних ставок);
- створення системи довідково-консультативних послуг;
- збереження у державній власності певної частини акцій або контрольний (не менше 51%) або блокуючий (25% + 1 акція) пакет акцій, залежно від галузі та особливостей діяльності підприємств-монополістів, зокрема природних монополій, особливо облгазів та обленерго;
- регулювання цін (тарифів), зокрема природних монополій та чистих монополістів, що виробляють соціально значущі товари і/чи реалізують їх у сільській місцевості (встановлення діапазонів диференціації цін, наприклад, для реалізації молока жителями сіл – мінімальну ціну, а для реалізації їм соціальних товарів, ліків – максимальну);
- зняття більшості бар'єрів вступу на ринки нових підприємств, зокрема малого й середнього бізнесу;
- стимулювання створення нових підприємств, в заохоченні підприємств інших галузей до виробництва монополізованих видів продукції, в полегшенні доступу інших фірм на монополізовані ринки (за допомогою пільгових податків та процентних ставок для підприємств, які вступають на монополіні ринки);
- розробка регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції на регіональних і локальних ринках;
- створення національної програми забезпечення якості та конкурентоспроможності продукції та послуг, розвиток сертифікації для завоювання нових «ніш» на зарубіжних ринках, зокрема країн ЄС;
- проведення такої експортно-імпоротної політики, яка б, з одного боку, поліпшувала платіжний баланс країни, а з іншого – відповідала антимонопольному законодавству (якщо продукція фірми перевищує 35% обсягу внутрішнього ринку за умови, що є ще як мінімум два виробники, які здатні задовольнити потреби ринку, то решту обсягів її виробництва слід призначати на зовнішній ринок);
- перетворення АМКУ на таку структуру, яка б реально стояла на захисті конкурентних засад ринків, інтересів малого і середнього бізнесу, стежила за балансом інтересів держави, монополістів і споживачів;
- використання АМКУ для визначення концентрації фірм на ринку та меж ринків, особливо взаємозамінних товарів, наприклад дженериків на ринку медпрепаратів, SSNIP-тесту (гіпотетичного монополіста) та інших методів економічного аналізу.

З використанням останніх фахівці АМКУ мають зробити експертні висновки щодо законопроекту «Купуй українське, плати українцям» (про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку промислового виробництва та малого і середнього підприємництва) від 17.10.2017 р. № 7206, що прийнятий Верховною Радою України у першому читанні й передбачає модернізацію системи ProZorro – через надання переваг продукції українських товаровиробників при держзакупівлях.

При експертизі законопроекту слід відштовхуватися від того, що на сьогодні законом «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015р. встановлено єдиний критерій для визначення переможця тендеру – ціна. Однак в окремих випадках орієнтація виключно на ціну дає негативний ефект для української економіки. Так, тендер на постачання до Києва 40 трамваїв на загальну суму 1,8 млрд. грн. виграла польська компанія тільки тому, що запропонована нею сума була лише на 1 тис. грн. меншою, ніж пропозиція українсько-німецького СП «Електронтранс» зі Львова. І таких прикладів можна навести чимало: Міністерство надзвичайних ситуацій не закуповує гелікоптери запорізького ПАТ «Мотор-Січ», комунальні підприємства – кременчуцькі «КРАЗи», НАЕК «Енергоатом» – підйомно-транспортне обладнання ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» та ПАТ «Старокраматорський машинобудівний завод» [19].

Запропонований законопроект передбачає, що ціна, як єдиний критерій, буде застосовуватись тільки для окремого списку товарів, список яких буде затверджуватись Кабінетом міністрів. За попередніми оцінками, запровадження цього законопроекту може принести зростання ВВП на 1,1%, скорочення безробіття на 0,4 в. п. та зменшення імпорту на 4,4 в. п. [19]. Водночас слід подбати й про те, щоб конкурентні засади в системі держзакупівель, в т. ч. й високотехнологічної продукції, були збережені.

В рамках реформи з демонополізації економіки особливо складно буде забезпечити конкурентні відносини на ринках природних монополій. Однак це не означає, що навіть і на цих ринках, такі відносини не можуть установлюватися. Характерним прикладом їх запровадження може стати механізм забезпечення теплом мікрорайону Медмістечка у м. Вінниці. У цьому мікрорайоні діюча котельня

комунального підприємства (КП) «Вінницяоблтеплоенерго» надає послуги з постачання пари лікувальним закладам. Котельня ж ТОВ «ВІНТЕА» подає тепло бюджетним установам мікрорайону і є монополістом у ньому з виробництва теплової енергії, хоча й використовує теплові мережі КП. Щоб поборотися за споживача послуг (тепла), менеджмент КП вирішив провести модернізацію власної котельні й таким чином створити нові конкурентні умови в мікрорайоні. Для цього КП взяло кредит на 8 млн. 200 тис. грн., долучило до нього власні обігові кошти та робочу силу й стало проводити відповідні роботи. Для реалізації проекту (з використанням альтернативних джерел палива) КП створило дочірнє підприємство «Альтернативна теплова енергія», що вже має у своєму складі котельню потужністю 9 МВт. Після проведення усіх робіт дане підприємство буде на рівних умовах конкурувати з ТОВ «ВІНТЕА». Яке з них запропонує якісніші послуги і нижчу ціну (тариф), те й буде переможцем у тендері на виробництво й постачання тепла у мікрорайоні. До речі, від цього може виграти не тільки населення мікрорайону, а й держава, оскільки у мікрорайоні зосереджена значна кількість бюджетних установ.

Висновки

В економіці України на даний час сформувалося недосконале конкурентне середовище, яке породжує монополістичні тенденції на ринках різних типів і рівнів. Це створює сприятливі умови для одержання надприбутків для власників монополістичних утворень, більшість із яких є олігархами. Для боротьби з монополізмом, підвищення ефективності антимонопольного регулювання в Україні необхідним є проведення не просто дієвої антимонопольної політики, а спеціальної реформи з демонополізації економіки, яка забезпечуватиме і її деолігархізацію та зростання, що сприятиме підвищенню добробуту українського народу. Базовою інституцією з проведення реформи має стати АМКУ, результативність діяльності якого слід суттєво підвищити.

Abstract

The importance and necessity of demonopolization of the Ukrainian economy are shown. The purpose of the article was to justify the scientific and practical principles of the reform of the demonopolization of the Ukrainian economy. In accordance with the stated goal, the theoretical foundations of monopolization and demonopolization of the national economy (types of monopolies, forms of monopolistic entities, their strengths and weaknesses, expediency of demonopolization of the economy) are formulated, methodical tools for estimating the level of monopolization of the economy are presented (Herfindahl-Hirschman index, etc.). The estimation of the level is given and the main problems of demonopolization of the Ukrainian economy at different stages of market transformation (in the context of the sectoral markets and the largest enterprises-monopolists) are revealed. The foreign experience of antitrust regulation of the economy, in particular the USA and the countries of the European Union, is revealed. The necessity of activation of antimonopoly policy and carrying out of the special reform on demonopolization of the Ukrainian economy is substantiated. Breakthroughs and effective measures to be implemented within the framework of the reform are identified. An important role in the reform of the Antimonopoly Committee of Ukraine was noted. It is concluded that the implementation of the reform will also ensure the de-oligarchization of the economy and its growth, which will contribute to the welfare of the Ukrainian people.

Список літератури:

1. Монополія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Монополія> <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 10.04.2018).
2. Павленко А.В. Монополістичні структури в системі ринкових відносин / А.В. Павленко // Економіка та держава. – 2011. – № 7. – С. 64-66.
3. Rigney D. The Matthew Effect: How Advantage Begets Further Advantage / Daniel Rigney. – N-Y: Columbia University Press, 2010. – 176 p.
4. Федорова В.А. Економічні особливості та проблеми врегулювання діяльності монополій в Україні / В.А. Федорова, В.О. Дмитренко // Економічний простір. – 2014. – № 83. – С. 104-112.
5. Монополійний ринок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mir.zavantag.com/geografiya/329166/index.html?page=27> (дата звернення: 11.04.2018).
6. Тимчасові методичні рекомендації щодо визначення основних типів товарних ринків: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 27.01.2004 № 24-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.centre-amp.kiev.ua/old/index.php?option=com_content&view=article&id=45:2010-03-04-07-32-09&catid=19:2010-01-13-08-48-27&Itemid=29 (дата звернення: 11.04.2018).
7. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III (поточна редакція від 07.03.2018) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 12. – Ст. 64. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

8. Антимонопольний комітет: вчора, сьогодні, завтра [Електронний ресурс] // Антимонопольний комітет України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/84960;jsessionid=AD4678B6101EF9E9229FC4D37E787D2F>.
9. Звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік: затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.02.2018 № 5-рп [Електронний ресурс]. – К.: АМКУ, 2018. – 294 с. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140483&schema=main>.
10. Сигнал з Європи: чому уряд згадав про реформування газового ринку? [Електронний ресурс] // Delo.ua. – 2017. – 19 вересня. – Режим доступу: <https://delo.ua/business/reformuvati-ne-mozhna-zalishiti-de-koma-334579/>.
11. Тутов С. Електроенергія: тарифне свавілля [Електронний ресурс] / Сергій Тутов // Ракурс. – 2018. – 19 лютого. – Режим доступу: <http://racurs.ua/ua/1861-elektroenergiya-taryfne-svavillya>.
12. Табачний дистриб'ютор «Тедис Україна» уплатил весь штраф // Delo.ua. – 2017. – 15 мая. – Режим доступу: <https://delo.ua/business/tabachnyj-distribjutor-tedis-ukraina-uplatil-ves-shtraf-330894/>.
13. Цeny растут: где товары дешевле [Электронный ресурс] // Uaismi.com. – 2018. – 18 февраля. – Режим доступа: <http://uaismi.com/ukraina/3956-ceny-rastut-gde-tovary-deshevle.html>.
14. Лобовко В. Без конкурентов «Богдан» заработал 26 млн на АТО / Валерий Лобовко // UBR. – 2018. – 7 марта. – Режим доступа: <https://ubr.ua/market/transport/bez-konkurentov-bogdan-zarabotal-26-mln-na-ato-3866340>.
15. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [Електронний ресурс] // Економічний дискусійний клуб. – 2017. – 28 вересня. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
16. Антимонопольна діяльність держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studopedia.su/10_33593_antimonopolna-diyalnist-derzhavi.html (дата звернення: 16.04.2018).
17. Чернелевська О.Л. Демонополізація економіки України, єдиний шлях до відновлення конкурентоздатності економіки [Електронний ресурс] / О.Л. Чернелевська // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2901>.
18. Чумак Н.В. Антимонопольне регулювання товарних ринків у відкритій економіці: проблеми та перспективи / Н.В. Чумак // Економічний форум. – 2016. – № 2. – С. 34-39.
19. Сергієнко О. Взятися за своє. Чому треба підтримати українського виробника [Електронний ресурс] / Олександр Сергієнко // Минпром: інформ. агентство. – 2017. – 12 грудня. – Режим доступу: <https://www.minprom.ua/news/238974.html>.

References:

1. Monopoly. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/Монополія> [in Ukrainian].
2. Pavlenko, A.V. (2011). Monopolistic Structures in the System of Market Relations. *Ekonomika ta derzhava*, 7, 64-66 [in Ukrainian].
3. Rigney, D. (2010). *The Matthew Effect: How Advantage Begets Further Advantage*. N-Y: Columbia University Press [in English].
4. Fedorova, V.A., & Dmytrenko, V.O. (2014). Economic features and problems of regulation of monopolies in Ukraine. *Ekonomichniy prostir*, 83, 104-112 [in Ukrainian].
5. Monopoly market. Retrieved from <http://mir.zavantag.com/geografiya/329166/index.html?page=27> [in Ukrainian].
6. Temporary methodical recommendations for the definition of the main types of commodity markets: Order of the Antimonopoly Committee of Ukraine dated January 27, 2004 No. 24-r. Retrieved from http://www.centre-amp.kiev.ua/old/index.php?option=com_content&view=article&id=45:2010-03-04-07-32-09&catid=19:2010-01-13-08-48-27&Itemid=29 [in Ukrainian].
7. On Protection of Economic Competition: Law of Ukraine of 11.01.2001 No. 2210-III (current version as of March 7, 2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 12, 64. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> [in Ukrainian].
8. Antitrust Committee: Yesterday, Today, Tomorrow. *Antymonopolnyi komitet Ukrainy: ofits. veb-sait*. Retrieved from <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/84960;jsessionid=AD4678B6101EF9E9229FC4D37E787D2F> [in Ukrainian].
9. Report of the Antimonopoly Committee of Ukraine for 2017: approved by the Resolution of the Antimonopoly Committee of Ukraine dated February 28, 2018 No. 5-rp. Kyiv: АМКУ. Retrieved from <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140483&schema=main> [in Ukrainian].
10. Signal from Europe: why did the government mention the reform of the gas market? *Delo.ua*. Retrieved from <https://delo.ua/business/reformuvati-ne-mozhna-zalishiti-de-koma-334579/> [in Ukrainian].

11. Tutov, S. (19.02.2018). Power: Tariff Abuse. Rakurs. Retrieved from <http://racurs.ua/ua/1861-elektroenergiya-taryfne-svavillya> [in Ukrainian].
12. Tobacco distributor "Tedis Ukraine" paid the whole fine. Delo.ua. Retrieved from <https://delo.ua/business/tabachnyj-distribjutor-tedis-ukraina-uplatil-ves-shtraf-330894/> [in Russian].
13. Prices are rising: where goods are cheaper. Uaismi.com. Retrieved from <http://uaismi.com/ukraina/3956-ceny-rastut-gde-tovary-deshevle.html> [in Russian].
14. Lobovko, V. (2018). Without competitors Bohdan earned 26 mln. For ATO. UBR. Retrieved from <https://ubr.ua/market/transport/bez-konkurentov-bogdan-zarabotal-26-mln-na-ato-3866340> [in Russian].
15. The position of Ukraine in the world ranking according to the index of global competitiveness 2017-2018. Ekonomichnyi dyskusiyni klub. Retrieved from <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> [in Ukrainian].
16. Antimonopoly activity of the state. Retrieved from https://studopedia.su/10_33593_antimonopolnadiyalnist-derzhavi.html [in Ukrainian].
17. Chernelevska, O.L. (2014). Demonopolization of the economy of Ukraine, the only way to restore the competitiveness of the economy. Efektyvna ekonomika, 4. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2901> [in Ukrainian].
18. Chumak, N.V. (2016). Antitrust Regulation of Commodity Markets in the Open Economy: Problems and Prospects. Ekonomichnyi forum, 2, 34-39 [in Ukrainian].
19. Serhiienko, O. (2017). Caught for theirs. Why support the Ukrainian manufacturer. Mynprom: ynform. ahentstvo. Retrieved from <https://www.minprom.ua/news/238974.html> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Захарченко В. І. Контури реформи з демонополізації української економіки / В. І. Захарченко // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2018. – № 2 (4). – С. 49-59. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/ejopu/2018/No2/49.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.1434134.

Reference a Journal Article:

Zakharchenko V. I. The contours of the reform of the demonopolization of the Ukrainian economy / V. I. Zakharchenko // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2018. – № 2 (4). – P. 49-59. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/ejopu/2018/No2/49.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.1434134.

